

Сучасні методи удосконалення комунікативної компетентності у студентів–медиків на додипломному етапі навчання

*І. О. Костіцька, Д. Б. Соломчак,¹ А. М. Урбанович,² Н. М. Жердьова, Т. І. Гриджук,
І. О. Басюга, О. Я. Жураківська, М. В. Шевчук, М. М. Багрії

Івано-Франківський національний медичний університет,

¹ Львівський національний медичний університет ім. Данила Галицького,

² Національна медична академія післядипломної освіти імені П. Л. Шупика

*Corresponding author. E-mail: irynakostitska@gmail.com

Paper received 10.01.19; Accepted for publication 19.01.19.

<https://doi.org/10.31174/SEND-PP2019-187VII76-08>

Анотація. У статті охарактеризовані провідні шляхи формування і впровадження сучасних методів удосконалення комунікативної компетентності у студентів вищих медичних закладів під час навчання. Окреслено основні складові професійного навчання, проблеми та шляхи їх вирішення з огляду на специфіку роботи й використання новітніх методологій навчально-освітньо-виховного процесу.

Ключові слова: студенти-медики; комунікативна компетентність; професійне навчання майбутніх лікарів; додипломний етап навчання.

Вступ. Одним із провідних факторів професійного успіху студента-медика слід вважати фаховий навик - комунікативна компетентність, яка визначає у майбутньому попит ринку праці на професію лікаря. Без сумніву, на сьогодні сучасне суспільство розглядає початківця медика не лише як спеціаліста, який володіє знаннями, навичками та вміннями у професійній сфері, але й як людину здатну ефективно діяти у складних, нестандартних ситуаціях, самостійно приймати рішення, постійно розвиватися і самоудосконалюватися, толерантно ставитися до оточуючих, уміти спілкуватися з людьми. Вже з перших курсів навчання в медичному виші майбутній лікар опановує ази ділового мовлення, які йому однозначно знадобляться у подальшому житті. Важливими складниками комунікативної компетенції є поєднання мовної та мовленнєвої компетенції. Слід зазначити, що без достатнього багажу знань, відсутності багатого запасу слів студенту стає надзвичайно важко висловлюватися, вести діалог, відповідати на запитання викладача, вступати у дискусію, вловлювати основну думку логічно побудованого ситуаційного завдання чи тесту [1,3,6]. Тому у практиці вищої школи гостро постає питання розробки методів удосконалення комунікативних умінь студентів-медиків починаючи з додипломного етапу навчання.

Аналіз досліджень і публікацій. Доведено, що до основних складових комунікативної компетентності лікарів належать: комунікативне прогнозування, саморегуляція емоційного стану, встановлення контактів з іншими людьми, використання невербальних засобів спілкування, організація професійного спілкування, самоаналіз комунікативної діяльності та її корекції, самопізнання й організація роботи над собою, мовні вміння [2,7,9].

Висновки вітчизняних й зарубіжних досліджень дають підстави стверджувати, що відсутнє універсальне визначення поняття «комунікативна компетенція», оскільки науковці різних галузей знань (медики, психологи, лінгвісти, соціолінгвісти та ін.) підходять до його опису узагальнено і підкреслюють саме ті особливості, які є властивими тільки певній науці. Згідно рекомендацій Міжнародного департаменту

навчання, «компетентність» - це спроможність фахівця кваліфіковано здійснювати діяльність, виконувати роботу або завдання [5,8].

На погляд Д. Равен комунікативна компетентність не тільки містить інтелектуальні здібності, а й цілий ряд особистісних властивостей: уміння спілкуватися з різними людьми, адекватно сприймати й передавати інформацію, уміння будувати й викладати свої думки доказово, логічно й зрозуміло. С. Холліфорд вважає, що компетенція - здатність вирішення завдань та отримання необхідних результатів діяльності; Е. Зеєр інтегрував в єдине ціле засвоєних людиною окремих дій, способів і прийомів розв'язування завдань; за Дж. Равеном це інтегрована цілісність знань, умінь і навичок, що забезпечують професійну діяльність, здатність людини реалізувати на практиці мотивовану здатність і свою компетентність; за Г. Ларіоновою – критерій прояву готовності до діяльності [11,14].

Комунікативна компетентність лікаря - це мистецтво, яке починає формуватися ще на етапі навчання у медичному закладі з подальшим розвитком у процесі самовиховання, самовдосконалення та щоденного професійного спілкування з хворими, що мають відмінні психологічні якості, вік, рівень освіти та ін. На перших етапах практичної діяльності майбутні лікарі невідомо, за механізмом наслідування будуть копіювати стиль поведінки лікарів-викладачів, яких особливо високий рівень поваги до наставника. Студенти-медики переймають їх манеру спілкування з хворими, особливості невербальної поведінки (жести, мімічні реакції, пози та ін.), інтонації, запозичують ключові фрази з їх словника [10,12]. Вважають, що основою виховання є запозичення досвіду попередніх поколінь, але свідоме самовдосконалення – це швидкий та ефективний спосіб розвитку комунікативної компетентності у процесі професіоналізації майбутніх лікарів.

Аналіз наукових джерел засвідчує, що існує декілька традиційних моделей спілкування лікаря і пацієнта: інформаційна (повністю залежний пацієнт від холоднокровного лікаря), інтерпретаційна (лікар, який уміє переконувати хворого), консультативна (взаємна згода і довіра) й патерналістська (лікар-опікун) [4,15].

Слід зазначити, що на сьогодні, патерналістська модель є найпоширеніша, так як досвідчений лікар краще знає, як лікувати пацієнта, але вільний доступ до інформаційних ресурсів змушує хворих до первинної консультації з лікарем знайти відомості про симптоматику й лікування захворювань, у результаті цього почастішали випадки, коли пацієнти починають сперечатися із фахівцем з приводу діагнозу або тактики лікування хвороби чи детально розпитувати про свій стан. І тому вже у таких непростих ситуаціях комунікативної взаємодії з хворими майбутнім лікарям необхідно мобілізувати відповідні особистісні якості, щоб вибудувати довірливі стосунки, які ґрунтуються на розумінні, підтримці й взаємній повазі, що стануть запорукою успішного лікування та одужання пацієнта. Обов'язково слід пам'ятати, що згідно тверджень експертів з медичної психології, лікар є найважливішим джерелом інформації, яка необхідна хворому [7,10]. На жаль, комунікативний аспект фахової підготовки майже не враховується у процесі викладання фундаментальних й клінічних дисциплін, тому вища медична освіта не достатньо забезпечує формування високого рівня комунікативної компетентності студентів.

Мета статті. Метою статті є удосконалення моделі формування комунікативної компетентності у студентів-медиків у процесі професійної підготовки.

Матеріали та методи. Проведено аналіз джерел науково-методичної і педагогічної літератури, присвячених проблемі, що висвітлюється. Методи дослідження – критичний аналіз джерел, вивчення та узагальнення особливостей різних підходів удосконалення комунікативної компетентності у студентів-медиків на додипломному етапі навчання.

Результати та їх обговорення. Узагальнення інтерпретацій науковців щодо фахове навчання студентів-медиків передбачає: оволодіння відповідними діагностичними алгоритмами, здатністю приймати адекватні терапевтичні рішення, досконало розпізнавати коматозні стани і надавати невідкладну допомогу, можливістю проводити диференційну діагностику найбільш поширених хворіб та використовувати протоколи їх лікування, впровадження сучасних інформаційних технологій з метою ранньої діагностики і лікування хворих.

Отже, моделювання процесу формування професійно-мовленнєвої компетентності виконується згідно вимог освітньо-професійної програми підготовки спеціаліста за спеціальностями 7.110101 «Лікувальна справа» і 7.110104 «Педіатрія». Майбутній лікар повинен уміти: демонструвати вміння спілкуватися з колегами, хворими та родичами з урахуванням психологічних особливостей, сприяти створенню здорового психологічного клімату у медичному середовищі; використовувати фахову нормативну лексику; демонструвати культуру писемного та усного мовлення; демонструвати володіння принципами медичної деонтології, запобігати виникненню ятрогенії і корегувати наслідки ятрогенних впливів; аналізувати перед конфліктні й конфліктні ситуації та сприяти їх розв'язанню; використовувати педагогічні методи в професійній діяльності; використовувати засоби пси-

хологієни, психопрофілактики та основні методи психотерапії у медичній практиці; опрацьовувати наукові тести, оформляти та складати ділові документи; використовувати різні мовні засоби відповідно до сфери й мети висловлювання; інтерпретувати зміст медичної літератури іноземною мовою; демонструвати вміння спілкування іноземною мовою в усній та письмовій формах [13].

Слід зазначити, що позитивна мотивація студентів-медиків до вивчення дисципліни повинна розпочинатися з обговорення та узгодження з ними, важливих професійних, особистісних якостей, якими на їх думку повинен бути наділений сучасний компетентний, справжній фахівець та успішний лікар.

Під час додипломної підготовки студентів особливу увагу слід приділяти розвитку емпатії – здатності до співпереживання, співчуття, а також своєрідної психологічної підтримки людини у боротьбі із хворобою.

Враховуючи досвід наукових шкіл [2,11], удосконалено вправи комунікативного тренінгу для студентів медичних університетів: за сценарієм клінічних випадків у форматі первинної консультації у парах учасники відпрацьовують навик успішного ведення перемовин із пацієнтом. Для кращого сприйняття матеріалу студентам видаються алгоритми збору анамнезу із варіантами питань-відповідей з акцентом на елементи самопрезентації, які орієнтовані на формування довіри до лікаря та медичного закладу. Для встановлення довірливих стосунків з пацієнтом студентам-медикам нагадують загальні правила спілкування: не порушувати особистісного простору пацієнтів із постійним зоровим контактом (відстань між лікарем і пацієнтом зазвичай складає від 0,5 м до 1 м), уникати поплескувань по плечу чи рукостискань, дружніх жестів.

На прикладі клінічних випадків викладач акцентує увагу студентів на формуванні вмінь попередження розвитку тривожного стану пацієнта; впевнено й переконливо презентувати алгоритм і тактику лікування захворювання, обґрунтовувати необхідні рішення (маніпуляції, матеріальні витрати тощо), попереджати конфлікти й скарги пацієнтів, уникати стресів і синдрому «професійного вигорання» лікаря. Без сумніву, що отримання певної влади над хворим, лікар може тільки, якщо знає набагато більше, ніж пацієнт. З метою закріплення знань, а також для отримання максимального балу з навчальної дисципліни студенти мають можливість використати елементи самореклами чи самопросування (self-promotion) при підведенні підсумків вивченого матеріалу теми практичного заняття.

Висновки. Перспективним напрямом удосконалення якості комунікативної компетентності вбачаємо підготовку студентів-медиків із високим рівнем теоретичних знань, практичних вмінь і сталим рівнем розвитку кар'єрних орієнтацій, які спроможні обирати конструктивні способи вирішення різноманітних клінічних випадків, сприяючи у такий спосіб розв'язанню проблемних питань життєдіяльності пацієнта і досягнення успіху у розвитку професійної кар'єри лікаря.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Онови комунікативної лінгвістики: підручник / Ф.С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
2. Галицька М.М. Складові комунікативної компетентності студентів вищих навчальних закладів// Освітологічний дискурс, 2015. № 2 (10), С. 39-48.
3. Дроненко В.Г. Дослідження комунікативної компетентності майбутніх лікарів. Медична освіта, 2018. № 4, С. 41-47.
4. Загричук Г. Я., Марценюк В. П. Концептуальні підходи щодо покращення якості підготовки фахівців // Медична освіта, 2012. № 4, С. 44–47.
5. Кравченко-Дзондза О. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності студентів. Науковий вісник МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2016. № 1, С. 98-103.
6. Лембрик І.С. Формування професійної комунікативної компетентності у студентів-медиків 4-6-х курсів факультету підготовки іноземних громадян при вивченні дисципліни «Педіатрія». Буковинський медичний вісник, 2013. №1 (77), С. 254-257.
7. Мадалиєва С. Х., Ерназарова С. Т., Кудайбергенова А. Ж. К вопросу об организации развития коммуникативной компетентности у студентов-медиков // Международный журнал экспериментального образования, 2016. № 2, С. 334–337.
8. Максименко С. Д. Педагогіка вищої медичної освіти / С. Д. Максименко, М. М. Філоненко. - К.: Центр учбової літератури, 2014. - 288 с.
9. Михайлюк Ю. В. Формирование коммуникативной компетентности у студентов медицинского вуза (теоретические и практические аспекты): учеб.-метод. пособие / Ю. В. Михайлюк, В. А. Хриптович, В. А. Манулик. – Минск : БГМУ, 2015. – 68 с.
10. Муравьева О. И. Психология коммуникативной компетентности: учебник / О. И. Муравьева. – Томск: Изд-во Томского ун-та, 2012. – 160 с.
11. Назарян Р.С., Хмиз Т.Г., Кузина В.В. Основные категории та поняття проблеми формування комунікативної компетентності у студентів медичного університету. Експериментальна та клінічна стоматологія, 2018. №1 (2), С. 81-88.
12. Психологічні аспекти професійної підготовки конкурентноздатних фахівців: монографія / Г.С.Дегтярьова, М.М. Козяр, І.М. Матійків та ін.; за ред. Л.А. Руденко. – К., 2012. – 170 с.
13. Рожко М. М., Ерстенюк Г. М., Капечук В. В., Іванців М. О. Освітній процес і система управління якістю освіти в підготовці медичних фахівців // Медична освіта, 2017. № 3, С. 68-71.
14. Філоненко М. М. Психологія особистісного становлення майбутнього лікаря: монографія / М. М. Філоненко. - К.: Центр учбової літератури, 2015. - 420 с.
15. Формування професійної компетентності майбутніх фахівців на основі інтегративного підходу: методичні рекомендації / І.М.Козловська, Я.М.Собко, О.О.Стечкєвич, О.М.Дубницька, Т.Д. Якимович. – Львів: Сполом, 2012. – 64 с.

REFERENCES

1. Batsevich, F.S. Renovation of communicative linguistics: textbook / F.S. Batsevich - K.: Academy, 2004. - 342 p.
2. Halytska, M.M. The components of communicative competence of university students // Educational discourse, 2015. 2(10), P. 39-48.
3. Dronenko, V. G. Investigation of the process of forming the communicative competence of the future physicians // Medical education, 2018. 4, P. 41-47.
4. Zahrychuk, H.Ya., Martsenyuk, V.P. Conceptual approaches of improving the quality of teacher training // Medical education, 2012. 4, P. 44-47.
5. Kravchenko-Dzondza, O. Pedagogical terms of forming communicative competence of students // Naukovyy visnyk mnu imeni V. O. Sukhomlyns'koho, 2016. 1, P. 98-103.
6. Lembryk, I.S. Formation of professional communicative competence in foreign students 4th-6th years in medicine during studying the discipline "Pediatrics"// Buk. Med. Herald, 2016. 1 (77), P. 254-257.
7. Madaliyeva, S.G., Ernazarova, S.T., & Kudaybergenova, A.Zh. On the question of the organization of communicative competence at medical students // International Journal of Experimental Education, 2016. 2, P. 334-337.
8. Maksimenko S. D. Pedagogy of Higher Medical Education / S. D. Maksimenko, M. M. Filonenko. - K. : Center for Educational Literature, 2014 - 288 p.
9. Mihaylyuk Yu. V. Formation of communicative competence at students of medical college (theoretical and practical aspects): study method. manual / Yu. V. Mikhailuk, VA Khriptovich, V.A. Manulyk. - Minsk: BGMU, 2015. - 68 p.
10. Muravyova O. I. Psychology of communicative competence: a textbook / O. I. Muravyova. - Tomsk: Publishing House of Tomsk, UN-ta, 2012. - 160 p.
11. Nazaryan, R.S., Khmiz, T.G., Kuzina, V.V. Basic categories and concepts of the problem of formation of communicative competence among students of medical university // Experimental and Clinical Dentistry, 2018. 1 (2), P. 81-88.
12. Psychological Aspects of Professional Training of Competitive Specialists: Monograph / G.S.Degtyarev, M.M. Kozyar, I.M. Matiyky and others; for ed. L.A. Rudenko - K., 2012. - 170 p.
13. Rozhko, M. M., Ersteniuk, H. M., Kapchuk, V. V., Ivantsiv, M. O. Educational process and education quality management system in the training of health professionals // Medical education, 2017. 3, P. 68-71.
14. Filonenko, M. Methodology of medical students' adaptive dynamics training aimed at psychological personality structure development // monograph / M. M. Filonenko. - K. : Center for Educational Literature, 2015. - 420 p.
15. Formation of professional competence of future specialists on the basis of an integrative approach: methodical recommendations / I. M. Kozlovskaya, Y.M.Sobko, O.Stechkevich, O.M.Dubnitskaya, T.D. Yakimovich - Lviv: Spolom, 2012. - 64 p.

Modern methods of improving communicative competence among medical students on the pregraduate stage of teaching

I. O. Kostitska, D. B. Solomchak, A. M. Urbanovych, N. M. Zherdova, T. I. Grydzhuk, I. O. Basiuga, O. Ya. Zhurakivska, M. V. Shevchyk, M. M. Bahriy

Abstract. The article describes the leading ways of the formation and implementation of modern methods of improving communicative competence among students of higher medical institutions during the study. The main components of professional communicative competence and the role of new technologies in the methodology of teaching and educational process in higher medical institution is emphasized.

Keywords: *medical students, communicative competence, professional competence of the future physicians, pregraduate stage of teaching.*